

RÜZGAR

AŞINDIRMA

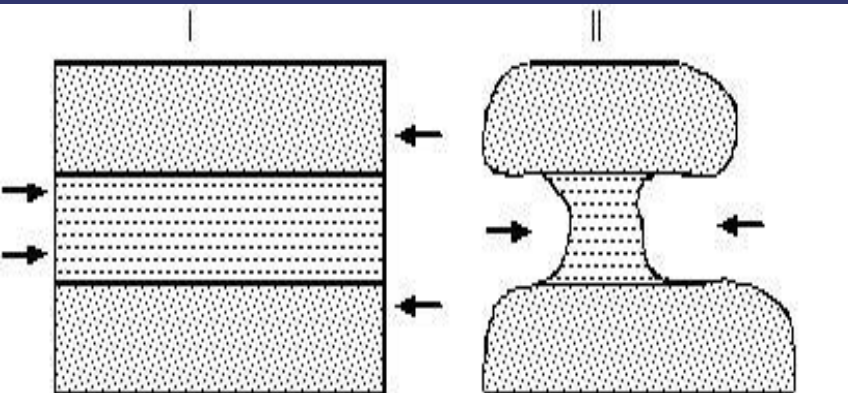
RÜZGARLAR

Rüzgarlar kum çakıl gibi gevşek maddeleri havalandırarak taşımak , zemine çarparak aşındırmak ve biriktirmek suretiyle yeryüzünü şekillendirirler. Rüzgarların şekillendirici etkilerinin görüldüğü yerlerin ortak özelliği ; bitki örtüsünden yoksunluk, yağış miktarının azlığı, mekanik çözülmenin fazlalığıdır. Rüzgarlar en fazla çöllerde etkilidir. Ayrıca karasal iklimler, kumsallar, aşınım alanlarıdır. Kıyıların şekillenmesinde dolaylı etkiye sahiptir.

RÜZGAR AŞINDIRMA ŞEKİLERİ

MANTARKAYA (ŞEYTAN MASASI)

Rüzgarlar taşıdığı malzemelerle kayaların alt kısımlarına çarparak aşındırırlar .Sonuçta farklı aşınma sonucu mantara benzeyen kayalar ortaya çıkar. Yurdumuzda daha çok İç Anadolu Bölgesi'nde görülür.

YARDANG

Zemindeki farklı dirence sahip tabakalar arasındaki kolay aşınabilen kısımların aşınarak ortadan kalkması sonucu oluşan oluk şeklindeki yarıntılardır.

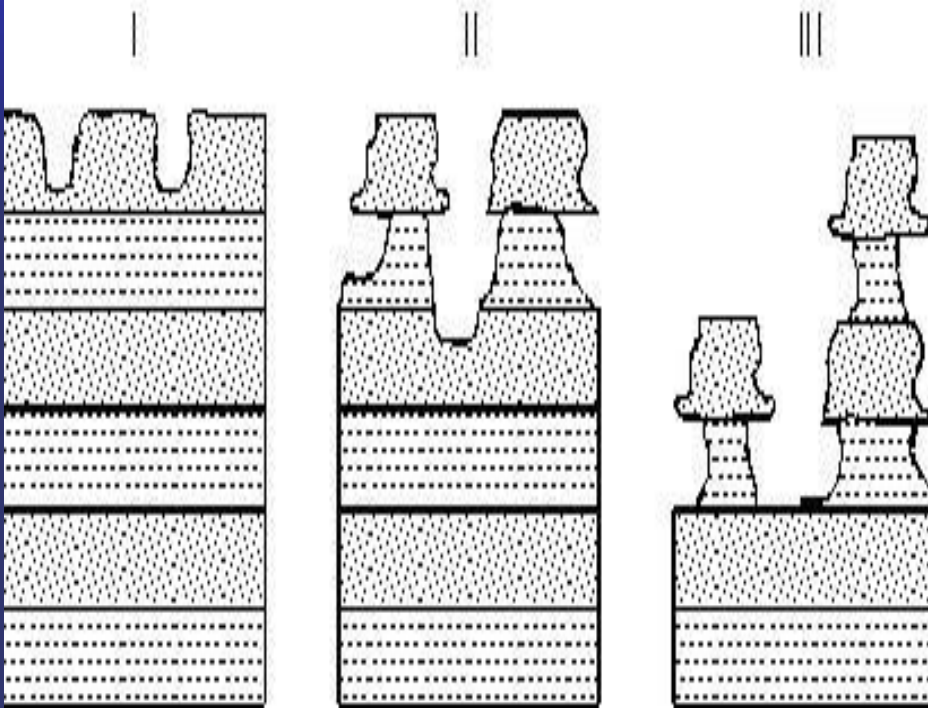
TAFONİ

Taşların sular tarafından yumuşak kısımlarının eritilmesi ve aşındırılması sonucu kayalar üzerinde küçük oyuklar oluşur bu oyuklara tafoni denir.

ŞAHİT KAYALAR

Bir yamaçta kayalar arasındaki çözülmüş maddelerin uzaklaştırılması ile oluşmuş şekillerdir. Yani farklı dirence ve aşınma özelliklerine sahip kaya veya tortulların bulunduğu yerlerde rüzgârın kolay aşınan kaya ya da tortuları aşındırması ve aşındırılan maddelerin başka yerlere uzaklaştırılması ile oluşan şekillerdir.

Şahit Kaya

RÜZGAR BİRİKTİRME ŞEKİLLERİ

Kurak ve çıplak bölgelerde rüzgâr süpürüp taşıdığı maddeleri hızı kesilince ya da önüne bir engel çıkınca biriktirmeye başlar. Bu biriktirme şekilleri içinde en önemlileri barkan, kumullar ve löslerdir.

BARKAN

Çöllerdeki Hilal biçimli kum tepeleridir. Hilalin açık ucu rüzgârın estiği yönü gösterir.

Photograph by George Steinmetz
© 2005 National Geographic Society. All rights reserved.

Views of Africa
National Geographic magazine, September 2005

KUMULLAR

Rüzgârların biriktirdiği maddelerden oluşan tepeciklerdir. öllerde, kıyılarda ve yarı kurak bölgelerin gevşek yapılı arazilerinde görülür. Kumullar hareket eder ve zamanla yer değiştirir. Belli bir şekil almamış kum örtüleridir. Rüzgâr yönünde uzanan kumul tepelerine boyuna kumul, rüzgâra dik yönde olanlara da enine kumul denir.

LÖS

İnce tozların, çöllerden daha nemli alanlara taşınması ve orada yığılması sonucu oluşan kalın toprak örtüsüne lös denir. Lösler genellikle tabakalaşmamış, gözenekli ve çok verimli topraklardır.

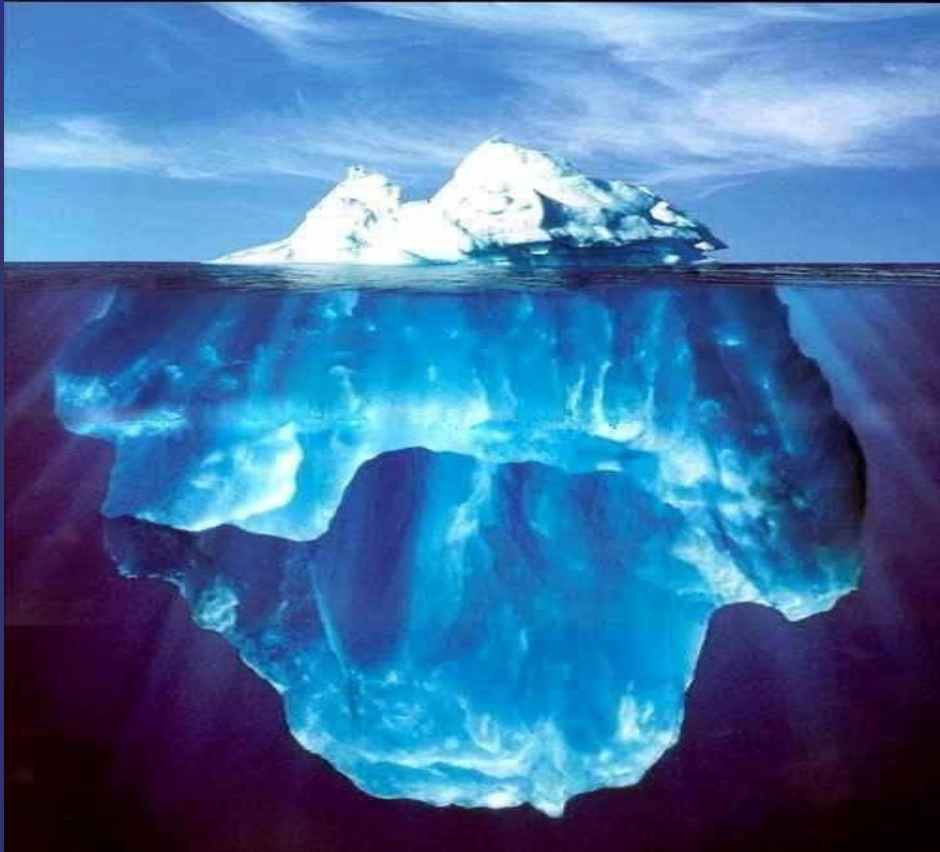
Ülkemizde böyle çok kurak bölgeler yoktur. Rüzgar etkilerini en iyi görebileceğimiz bölge İç Anadolu Bölgesidir

BUZULLAR

Kutup bölgeleri ile yüksek dağların üst kısımlarında bütün yıl hiç erimeden kalan karlara toktağan kar (daimi) denir. Enlemin etkisiyle toktağan kar sınırı Ekvatordan Kutuplara doğru azalır.

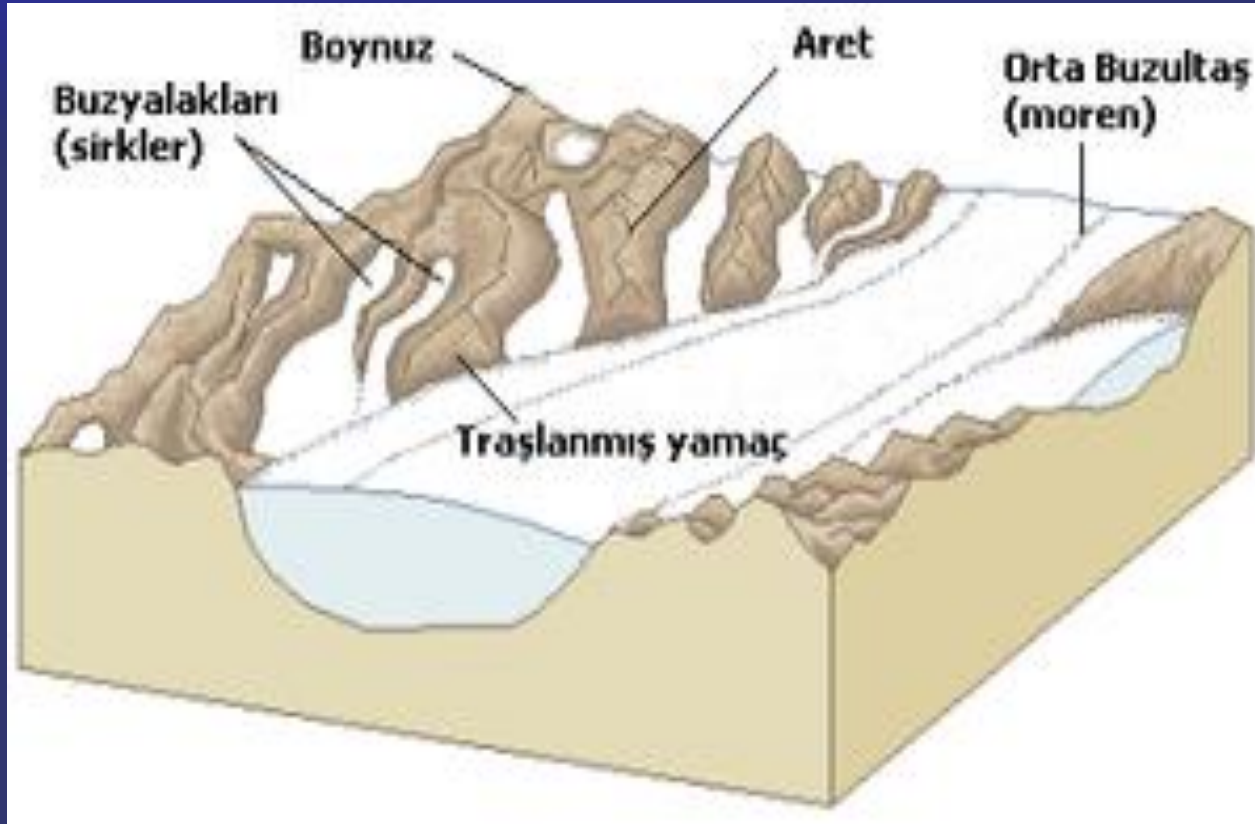
Bugün dünyanın yaklaşık %10 'u (15 milyon km² si) buzullarla kaplıdır. Buzulların etki alanı daha çok kutuplara yakın yerlerdir.

BUZUL ÇEŞİTLERİ

Sirk Buzulu

Yüksek dağlık alanlardaki küçük çukurlukları dolduran buzullardır. Yurdumuzda bazı yüksek dağlık bölgelerde vardır.

Vadi Buzulu

Buzul aşındırması ile oluşan vadilerin içini dolduran buzullardır.

Takke Buzulu

Volkan dağlarının üst kısmında oluşan buzullardır

Örtü Buzulu

Kutup bölgelerinde görülür. Antartika ve Grönland'da olduğu gibi. Kutup bölgelerinde denizde yüzen buz dağlarına Aysberg denir.

BUZUL AŐINDIRMASINDA ETKİLİ FAKTÖRLER

- **Buzulun kalınlığına:** Kalınlık fazla ise aşındırma oyma şeklinde , az ise törpüleme şeklinde olur.
- **Yatak Eğimine:** Yatak eğimi fazla ise aşındırma törpüleme şeklinde az ise oyma şeklindedir.
- **Kayaların Özelliğine:** Zemin sert kayalardan oluşmuş ise aşındırma törpüleme şeklinde , yumuşak ise oyma şeklinde olur.

BUZUL AŞINDIRMA ŞEKİLLERİ

BUZUL VADİSİ

Buzul aşındırması sonucu oluşan "U" Şeklindeki vadilerdir. Akarsu vadilerine göre boyları kısadır ve sürekli iniő göstermezler (iniőli –ıkıőlıdır)

Hörgüç Kaya

Farklı aşınma sonucu oluşan ve deve hörgücüne benzeyen kayalardır.

Sirk (buz yalađı) ukurluđu

Dağların st kısmında aşındırma ile oluşan küçük ukurluktur.

BUZUL BİRİKTİRME ŞEKİLLERİ

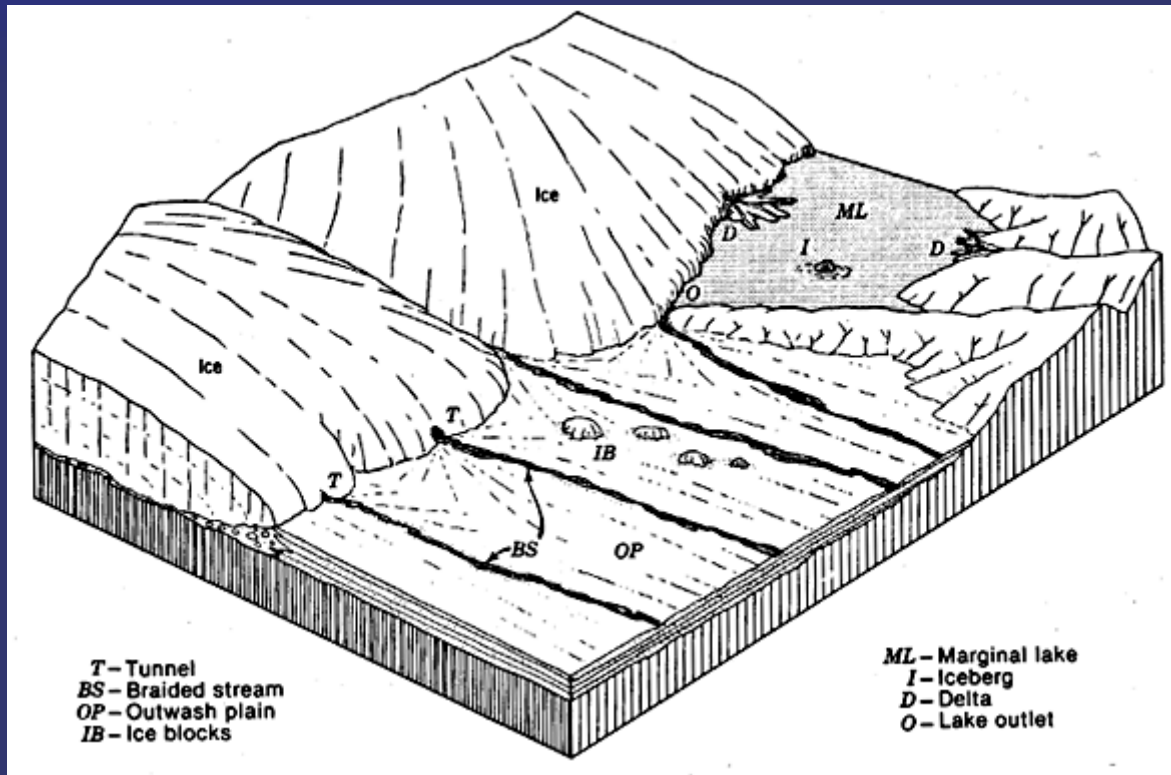
Moren setti

Buzulların aşındırarak taşıdığı kum çakıl gibi maddelere moren denir. Bunları eridiği yerde biriktirmesi ile oluşan sette denir.

Drumlin

Buzul biriktirmesi ile oluşan alçak tepelere denir.

Sander Ovası

Buzulların eridiği yerde ortaya çıkan akarsuların taşıdığı malzemeleri biriktirmesi ile oluşan düzlüklerdir.

DALGA

AŞINIM

DALGA AŞINIM ŞEKİLLERİ

1.Falezler (Yalıyarlar):

Yüksek kıyılarda dalgaların etkisiyle kıyıların alt kısımları aşındırılır ve bazı oyuklar oluşur. Bu oyuklar büyüdüğü zaman tavanları çöker ve denize dik kıyılar meydana gelir. Bu dik kıyılara **falez** ya da **yalıyar** adı verilir.

Ülkemizde, falezler en çok Karadeniz kıyılarında oluşmuştur. Çünkü, en dik kıyılarımız Karadeniz kıyılarıdır. Hopa - Sarp kıyıları ile Cide - İnebolu kıyıları arasında ve Şile çevresinde falezli kıyıların en tipik örnekleri görülür. Akdeniz'de Teke ve Taşeli kıyılarında da falezler oluşmuştur.

Falez

2. Kıyı Kumsalları (Plajlar)

Dalga ve akıntıların etkileriyle kıyıda koparılan malzemeler, bir müddet sonra sürtünme sonucu iyice ufalanır, incilir. Dalgalar bu küçülen malzemeleri alçak kıyılarda biriktirirler. Sonuçta **kıyı kumsalları** yani **plajlar** olumu olur.

3. Kıyı Okları ve Kordonları:

Dalgalar ve kıyı akıntıları, taşıdıkları materyalleri özellikle koyların kenarında biriktirirler. Sonuçta kıyılarda çıkıntılar oluşur. Bunlara *kıyı oku* denir. Kıyı okları zamanla daha da genişler ve uzar. Bunlara da *kıyı kordonu* adı verilir.

Kıyı okları ve kordonları, en belirgin olarak Çukurova, Göksu, Çarşamba ve Bafra deltalarında oluşmuştur.

4. Lâgünler:

Koyların önünde oluşan kıyı kordonları zamanla koyun önünü tamamen kapatır ve denizle olan bağlantısını keserek deniz kenarında bir göl oluşumuna sebebiyet verir. Böyle oluşan göllere **lâgün** ya da **deniz kulağı** denir.

Türkiye'deki bütün delta ovalarında küçük lagünler oluşmuştur. Ayrıca, Büyük ve Küçük Çekmece Gölleri ile Durusu Gölü birer lagündür.

5. Tombololar:

Kıyı yakınındaki bir adanın bir kordonla kıyıya bağlanması sonucu oluşan yarım adalara **tombolo** denir. Türkiye'de Güney Marmara kıyılarındaki Kapıdağ Yarımadası tomboloya örnek olarak verilebilir.

AYDIN BOLAÇ
COĞRAFYA ÖĞRETMENİ